

Чуст тумани

2024 йил 26 феврал

судья: А.А.Шокиров

Чуст туманлараро иқтисодий суди, судья А.Шокиров раислигида, судья ёрдамчиси Я.Соатовнинг котиблигида, даъвогар- «Хўжанд обод диёри» фермер хўжалиги манфаатида Тўрақўрғон туман фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгашининг жавобгар- «Namangan to`qimachi cluster» МСНЈ ҳисобидан 202.379.733 сўм ундириш тўғрисидаги даъво аризаси бўйича юритилган ишни кенгаш вакили О.Дадамирзаев (ишончнома асосида), даъвогар вакили Ш.Исмаилов (ишончнома асосида), жавобгар вакили Р.Усманов (ишончнома асосида) иштирокида, суд биносида бўлиб ўтган очиқ суд мажлисида кўриб чиқиб, қуйидагиларни

аниқлади:

Тўрақўрғон туман фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгаши даъвогар «Хўжанд обод диёри» фермер хўжалиги (кейинги матнда – даъвогар деб юритилади) манфаатида судга даъво аризаси билан мурожат қилиб, жавобгар «Namangan to`qimachi cluster» МСНЈ (кейинги матнда – жавобгар деб юритилади) ҳисобидан 202.379.733 сўм зарар ҳамда тўланган суд почта харажатлари ундиришни сўраган.

Суд мажлисида даъвогар вакили даъво талабларини тўлиқ қўллабқувватлади ҳамда даъво талабини ўзгартириш ҳақида судга ариза тақдим этди.

Жавобгар вакили даъвони тан олмай, контрактация шартномаси бўйича жавобгарлик чораси сифатида 45.500.000 сўм микдорида пеня ундирилганлигини, жамиятни молиявий ахволи оғир холатда эканлигини, фермер хўжаликлари қарзларини қоплаш мақсадида кредит олинаётганлигини билдириб, даъвони рад этишни сўради.

Суд ишдаги ҳужжатлар билан танишиб, тарафлар вакилларининг тушунтиришларини тинглаб, қуйидаги асосларга кўра даъво талабларини қисман қаноатлантиришни лозим топади.

Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодекси (кейинги матнда – ФК деб юритилади) 234-моддасининг иккинчи қисмида мажбуриятлар шартномадан, зиён етказиш натижасида ҳамда Кодексда кўрсатилган бошқа асослардан келиб чиқиши белгиланган.

ФК 236-моддасида эса мажбуриятлар мажбурият шартларига ва қонун ҳужжатлари талабларига мувофиқ, бундай шартлар ва талаблар бўлмаганида эса — иш муомаласи одатларига ёки одатда қўйиладиган бошқа талабларга мувофиқ лозим даражада бажарилиши кераклиги баён этилган.

Иш ҳужжатларидан кўринишича, тарафлар ўртасида пахта хом ашёси ва уруғлик харид қилиш бўйича контрактация шартномаси тузилган. Шартнома шартларига мувофиқ, даъвогар жавобгарга пахта хом ашёси етказиб бериши, жавобгар эса етказиб берилган маҳсулотларни қабул қилиши ва уларни ҳақини белгиланган тартибда тўлаши келишилган.

Шартнома шартига кўра, даъвогар томонидан келишилган миқдорда пахта хом ашёси етказиб берилган, жавобгар томонидан уларни ҳақи тўланмаган.

Чуст туманлараро иқтисодий судининг 2023 йил 24 июлдаги 4-1601-2301/2975-сонли ҳал қилув қарорига асосан жавобгар ҳисобидан 606.961.520,12 сўм пахта хом ашёси қиймати ҳамда тўлов муддати кечиктирилган кунлар учун 45.500.000 сўм пеня ундириш белгиланган.

Томонлар ўртасида тузилган шартнома шартлари, яъни жавобгар пахта хом ашёси қийматини белгиланган муддатда тўламагани оқибатида даъвогар 202.379.733 сўм миқдорида зарар кўрган.

Хусусан, АТБ "Агробанк" Тўрақўрғон филиалидан 30.03.2020 йилдаги кредит шартномаси бўйича олган кредит белгиланган муддатда тўламагани оқибатида 121.376.753,65 йилдаги №8-сонли кредит шартномаси бўйича 05.04.2021 маблағини белгиланган муддатда тўламагани оқибатида 75.642.140,6 сўм, шунингдек 2022 йил якуни бўйича ягона ижтимоий тўлов, ЖШОДС ва сув солиқларини ўз вақтида тўланмаганлиги оқибатида жами 5.360.839,19 сўм миқдорида зарар кўрган ва ушбу зарар даъвогар томонидан тўланган.

ФКнинг 14-моддасига мувофиқ, агар қонун ёки шартномада зарарни камроқ миқдорда тўлаш назарда тутилмаган бўлса, ҳуқуқи бузилган шахс ўзига етказилган зарарнинг тўла қопланишини талаб қилиши мумкин.

Зарар деганда, ҳуқуқи бузилган шахснинг бузилган ҳуқуқини тиклаш учун қилган ёки қилиши лозим бўлган харажатлари, унинг мол-мулки йўқолиши ёки шикастланиши (ҳақиқий зарар), шунингдек бу шахс ўз ҳуқуқлари бузилмаганида одатдаги фуқаролик муомаласи шароитида олиши мумкин бўлган, лекин ололмай қолган даромадлари (бой берилган фойда) тушунилади.

ФКнинг 1017-моддасига кўра, товарнинг (ишнинг, хизматнинг) конструктив, рецептуравий ёки бошқа нуқсонлари оқибатида, шунингдек товар (иш, хизмат) тўғрисидаги маълумот нотўғри ёки етарли эмаслиги оқибатида фуқаронинг ҳаёти, соғлиғи ёки мол-мулкига ёхуд юридик шахснинг мол-мулкига етказилган зарар сотувчи ёки тайёрловчи (ижрочи) томонидан, уларнинг айбидан ва жабрланувчи улар билан шартнома муносабатларида бўлгани ёки бўлмаганидан қатъи назар, қопланиши лозим.

ФКнинг 1023-моддасига кўра, қонунчиликда ёки битимда белгиланган асосларсиз бошқа шахс (жабрланувчи)нинг ҳисобидан молмулкни эгаллаб олган ёки тежаб қолган шахс (қўлга киритувчи) асоссиз эгаллаб олинган ёки тежаб қолинган мол-мулкни (асоссиз орттирилган

бойликни) жабрланувчига қайтариб бериши шарт, ушбу Кодекснинг 1030-моддасида назарда тутилган ҳоллар бундан мустасно.

Ушбу модданинг биринчи қисмида белгиланган мажбурият, шунингдек мол-мулкни эгаллаб олиш ёки тежаб қолиш асоси кейинчалик бекор бўлганда ҳам юзага келади.

Ушбу бобнинг қоидалари асоссиз бойлик орттириш қўлга киритувчининг, жабрланувчининг ўзининг, учинчи шахсларнинг хулқатвори натижаси бўлганлигидан ёки уларнинг иродасидан ташқари содир бўлганлигидан қатъи назар қўлланилади.

Ўзбекистон Республикаси Олий хўжалик суди Пленумининг "Мажбуриятларни бажармаганлик ёки лозим даражада бажармаганлик учун мулкий жавобгарлик тўғрисидаги фуқаролик қонун ҳужжатларини кўллашнинг айрим масалалари ҳақида"ги карори тушунтиришига кўра, зарарни қоплаш билан боғлиқ низоларни хал этишда судлар шуни назарда тутишлари лозимки, зарарга шартнома мажбуриятлари бажарилмаганлиги лозим даражада бажарилмаганлиги муносабати билан тарафнинг қилган харажатлари, мол-мулк йўқолиши ёки шикастланиши, шунингдек агар иккинчи тараф шартнома мажбуриятларини бажарганда тараф олиши мумкин бўлган, лекин унинг ололмай қолган даромадлари, хуқуқи бузилган шахснинг хуқуқини тиклаш учун қилган ёки қилиши лозим бўлган харажатлари хам киради (ФК 14-моддасининг иккинчи қисми). Бундай харажатларнинг зарурийлиги ва уларнинг тахминий микдори асослантирилган хисобкитоб, товар, иш, хизмат кўрсатишдаги камчиликларни бартараф этиш учун кетадиган харажатлар сметаси (калькуляция) сифатидаги далиллар, мажбуриятларни бузганлик учун жавобгарлик даражасини белгиловчи шартнома ва бошқалар билан тасдиқланган бўлиши керак.

Ололмай қолган даромаднинг миқдори (бой берилган фойда), агар мажбурият бажарилганида, кредитор қилиши лозим бўлган оқилона харажатларни ҳисобга олиб аниқланиши шарт. Хусусан, хом ашё ёки бутловчи буюмларни етказиб бермаслик натижасида ололмай қолган даромад тарзидаги зарарни қоплаш ҳақидаги талаб бўйича бундай даромаднинг миқдори ушбу товарларнинг харидорлари билан тузилган шартномада назарда тутилган тайёр маҳсулотларни сотиш баҳосидан келиб чиққан ҳолда, етказиб берилмаган хом ашё ёки бутловчи буюмлар қиймати, транспорт-тайёрлаш харажатлари ва тайёр маҳсулотларни ишлаб чиқариш билан боғлиқ бўлган бошқа харажатларни чегириб ташлаш йўли билан аниқланиши зарур.

Шартнома мажбуриятини бузганлик оқибатида етказилган зарарни қоплаш алоҳида даъво талаби асосида кўриб чиқилиши мумкин.

Судларга тушунтирилсинки, қонунда ёки шартномада бошқача назарда тутилмаган бўлса, агар мажбуриятни бажармаганлик ёки лозим даражада бажармаганлик учун неустойка белгиланган бўлса, зарарнинг неустойка билан қопланмаган қисми тўланади.

Мазкур ҳолатда, Чуст туманлараро иқтисодий судининг 2023 йил 24 июлдаги 4-1601-2301/2975-сонли ҳал ҳилув ҳарорига асосан жавобгар ҳисобидан тўлов муддати кечиктирилган кунлар учун 45.500.000 сўм миҳдорида пеня ундирилган.

ФКнинг 326-моддасига кўра, Агар тўланиши лозим бўлган неустойка кредиторнинг мажбуриятини бузиш оқибатларига номутаносиблиги кўриниб турса, суд неустойкани камайтиришга ҳақли. Бунда қарздор мажбуриятни қай даражада бажарганлиги, мажбуриятда иштирок этаётган тарафларнинг мулкий аҳволи, шунингдек кредиторнинг манфаатлари эътиборга олиниши керак.

Суд алохида ҳолларда қарздор ва кредиторнинг манфаатларини ҳисобга олиб, кредиторга тўланиши лозим бўлган неустойкани камайтириш ҳуқуқига эга.

Бундан кўринадики, даъвогарнинг жавобгардан 202.379.733 сўм миқдорида зарар ундириш талаби асосли. Бироқ, суд қарздор ва кредиторнинг манфаатларини, мажбуриятда иштирок этаётган жавобгарнинг мулкий аҳволини инобатга олиб, даъвони қисман қаноатлантиришни ва жавобгардан даъвогар фойдасига 30.356.960 сўм миқдорида зарар ундиришни лозим топади.

Шунингдек, «Давлат божи тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонуни 5-моддасида ишларни иқтисодий судларда кўриб чиқилиши бўйича давлат божи ундирилиши, ИПКнинг 118-моддаси биринчи қисмида суд харажатлари ишда иштирок этувчи шахсларнинг қаноатлантирилган даъво талаблари миқдорига мутаносиб равишда уларнинг зиммасига юклатилиши назарда тутилган.

Шу асосда ишни кўриб чиқиш билан боғлиқ 4.047.594,66 сўм давлат божи ва 34000 сўм почта харажатини жавобгардан ундирилиши лозим.

Бинобарин, суд ИПКнинг 118, 170, 176,177 - моддаларини қўллаб

КАРОР КИЛДИ:

Даъвогар «Хўжанд обод диёри» фермер хўжалиги манфаатида Тўрақўрғон туман фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгашининг даъво аризаси қисман қаноатлантирилсин.

«Namangan to`qimachi cluster» MCHJ ҳисобидан «Хўжанд обод диёри» фермер хўжалиги фойдасига 30.356.960 сўм миҳдорида зарар ҳамда 34000 сўм почта харажатлари ундирилсин.

Республика бюджетига жавобгар «Namangan to`qimachi cluster» МСНЈ ҳисобидан 4.047.594,66 сўм давлат божи ундирилсин.

Даъво талабининг қолган қисмини қаноатлантириш рад этилсин.

Хал қилув қарори қонуний кучга киргач, ижро варақалари берилсин.

Мазкур ҳал ҳилув ҳарори устидан у ҳабул ҳилинган кундан эътиборан бир ой ичида апелляция ёки ҳонуний кучга кирган кундан эътиборан олти ой ичида кассация тартибида Наманган вилоят судининг

Иқтисодий ишлар бўйича судлов хайъатига ишни биринчи инстанция судида кўрган суд орқали шикоят қилиниши (прокурор протест келтириши) мумкин.

Раислик қилувчи

А. Шокиров

